Koulumetsät arvoonsa – yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta

Hankkeen esittely

Virpi Sahi, joulukuu 2013

Koulumetsät arvoonsa – yhteistyöllä suojelua ja ympäristö-kasvatusta

- Yhteistoimintaverkostohanke vuosina 2012-13
- Koordinaattori: Suomen luonnonsuojeluliitto
- Yhteistyössä: Kuntaliitto Kommunförbundet, SUOMEN LATU, SUOMEN YMPÄRISTÖKASVATUKSEN SEURA RY

- Mukaan oppilaitosten lisäksi toivotaan **kuntia**, maanomistajia, ELY:jä jne toimijoita

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsä on koulua/päiväkotia lähellä oleva pysyvä metsäluontokohde, joka sopii lasten ja nuorten opetuksen, kasvatuksen ja virkistyksen tarpeisiin. Ulkona oppiminen aineesta/aiheesta riippumatta sekä metsäluonnon monimuotoisuuden vaaliminen ovat tärkeitä tavoitteita.

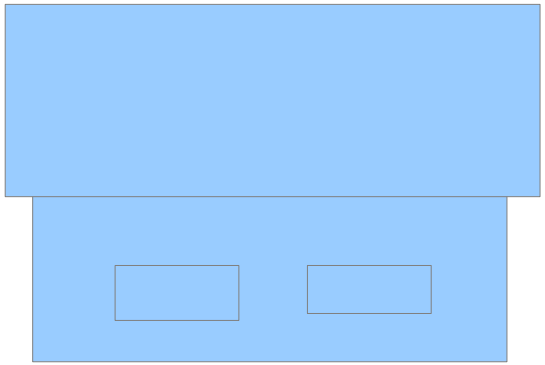

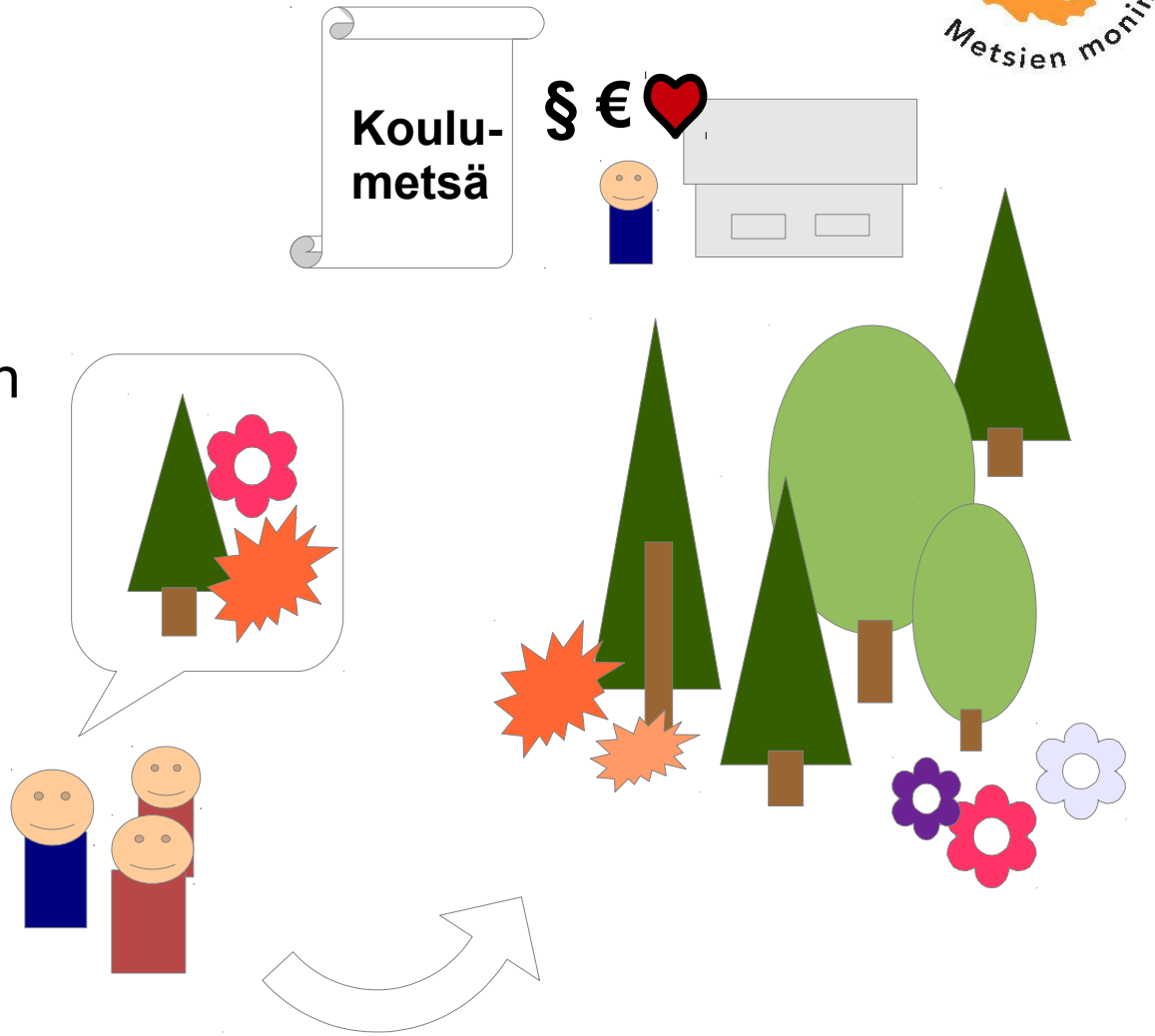

METSO
Metsien monimuotoisuus

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa
Tavoitteet

1) Tunnistaa koulujen ja päiväkotien läheisiä metsiä, joilla on koulutuksen ja kasvatuksen kannalta merkittäviä sosiaalisia arvoja sekä luonto- ja virkistysarvoja.
2) Turvata koulujen ja päiväkotien läheisten metsien säilymistä ja huomiointia päätöksenteossa uudenlaisen yhteistyön avulla.
3) Edistää metsien hyödyntämistä koulujen ja päiväkotien toiminnassa ja tarjota lapsille ja nuorille omakohtaisia luontokokemuksia.

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa
Tavoiteltu tulos

- Pysyvä ”koulumetsän” konsepti ja arvonimi
- Linjaukset koulumetsäalueiden metsäluonnon koulutus- ja kasvatus- ja virkistysarvojen huomioimiseksi metsänhoidossa ja maankäytön suunnittelussa.
- Konkreettisia onnistumisia: Lapset ja nuoret ulos leikkimään, oppimaan, pysyvään koulun lähimetsään, hyvän metsäluontokasvatuksen pariin!

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa

METSO-ohjelma

Muut yhteis-työtahot

Hankeorganisaatio
Ohjausryhmä
Koulumetsäkoordinaattori
Työryhmä

Valtakunnallinen koulumetsäkysely
koulut/ päiväkodit 72

Vierailukohteet 21

Pilottikoulut ja -päiväkodit
Koulumetsäkonseptin kehittely ja testaus

Tämä metsä on meille tärkeä -kilpailu
72 päiväkotia/ koulua tms.

Näyttely kilpailutöistä

Lahden päiväkodit 14

Lahden kaupunkipilotti
Tämä metsä on meille tärkeä -työpaja
Oma jatkotyö

Espoon kaupunkipilotti
Koulu- ja päiväkotimetsä-selvitys (kysely ja kartta):
209 koulua/ päiväkotia
Oma jatkotyö

Helsingin kaupunkipilotti
Koulumetsäkysely 42 koulua
Koulumetsätyöpaja
Oma jatkotyö

Koulumetsät arvoonsa -hankkeen toimintaa 2012 ja 2013

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa
Toimenpiteet

2012 kevät

- Hankkeen käynnistys
- Tiedonhankinta kouluista/päiväkodeista lähimetsineen, **kysely**
- **Tämä metsä on meille tärkeä** -kilpailu

2012 syksy

- **Pilottikohteiden** (5-10 kpl) valinta, koulumetsä-konseptin ja arvonimen kehittely alkaa

2013

- Maanomistajien kanssa keinoja kohteen turvaamiseksi, selvityksiä kohteiden arvoista
- ”Hyvä metsäluontokasvatus” -vinkkipaketti
- Koulumetsäkonsepti käyttövalmis, ensimmäiset arvonimet
- Tulokset oppaaseen ”Hyvä koulun lähimetsä”

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa 2012
Koulumetsäkysely

- Sähköisellä työkalulla selvitettiin **koulujen ja päiväkotien tärkeitä lähimetsiä** ja niiden käyttöä, statusta sekä toiveita ja huolia. Noin 30 kysymystä kuten ”kuinka kaukana oppilaitoksesta tärkeä lähimetsä sijaitsee?” Vastauksia 72.
  80% alueista kuntien omistamia.

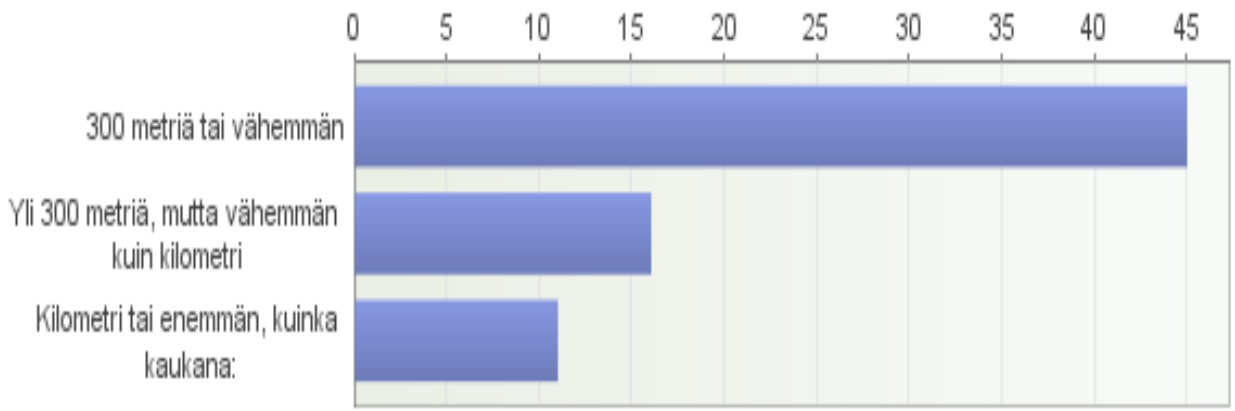

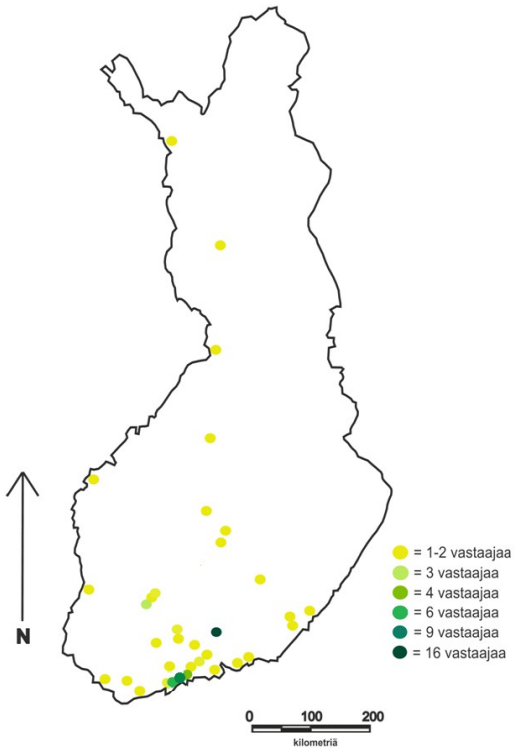

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa 2012

Tämä metsä on meille tärkeä- kilpailu

- Tuotti yli 70 vapaamuotoista näkemystä aiheesta ”Tämä metsä on meille tärkeä” (piirros- ja valokuvateoksia, videoita, lauluja, kirjoituksia). Arviolta 1000 lasta/nuorta oli osallisena.

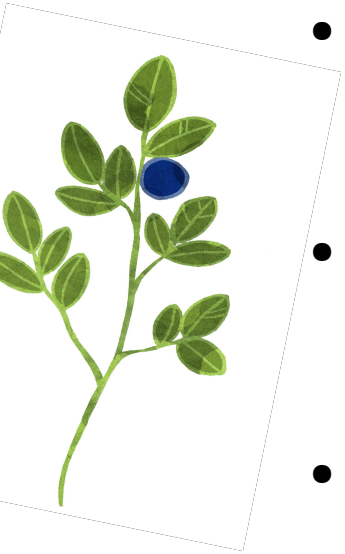

- Kilpailusarjat: 1) päiväkodit, 2) alakoulut, 3) yläkoulut, 4) lukiot ja ammatilliset oppilaitokset
- Näyttely Espoon Villa Elfvik 6.3.-28.4.2013, myös www.sll.fi/koulumetsa
- Tukijana Ekokem

Suomen luonnonsuojeluliitto

Minä otin
käpyjä kaksi,
siinä on iso käpy
ja pieni käpy.
Pieni käpy on
tuommoisia,
tämmöinen.

Saku 3v.

Metsän pohjakerros

bi2

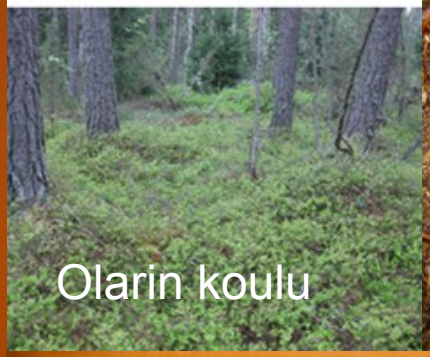

Koulumetsät arvoonsa 2013
Pilottikohteet ympäri Suomea

- **Tärkeä lähimetsä Koulumetsäksi** – etenemisen portaiden rakentaminen; tuetaan soveltuvia ja aktiivisia kouluja/päiväkoteja ja mallinnetaan 10 esimerkkitapausta. Kohteet kyselystä.

- Kehitetään ja testataan koulumetsäkonseptia oppilaitoksen, maanomistajan ja hankkeen yhteistyönä. Arvioidaan mahdollisuutta Koulumetsän arvonimeen.

- Sisältö: koulumetsäalueen määrittely, hyvän koulumetsän tunnusmerkit ja toimintamalli, sopimus alueen turvaamisesta, hoito- ja käyttösuositukset, hyvä metsäluontokasvatus

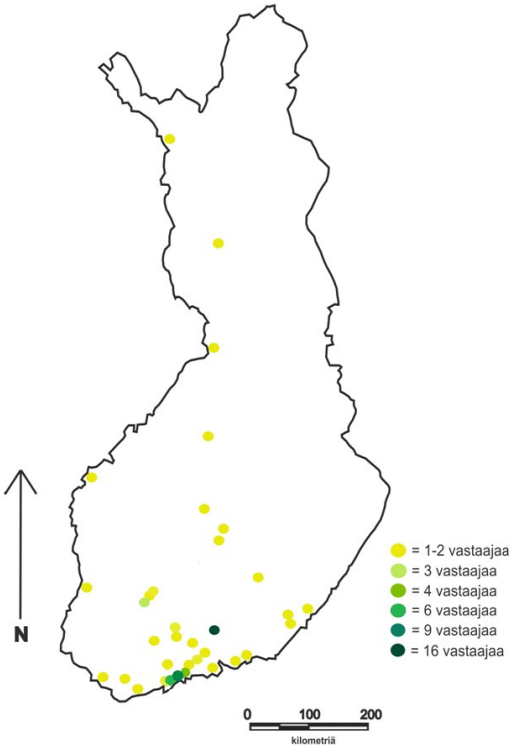

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa 2013
1. vierailukäynnin kulku

Malli 1 (koulussa, jossa metsä kunnan mailla esim. virkistysaluetta)

- Tutustuminen metsään opettaja+koordinaattori (+miel. SLL:n paikallinen edustus)
- palaveri sisällä (metsäkäynnin purku, käydään läpi koulun tarpeet, tarkastellaan kaavat ja metsänhoitosuunnitelmat jos mahdollista, opastus eteenpäin esim. yhteydenotto kaupungin virastoihin)
- Muistio, jonka osapuolet tarkistavat ja saavat käyttöönsä

Malli 2 (koulussa, jossa metsä yksit. maanomistaja)

- kuten edellä, mutta heti maanomistaja mukana

Malli 3 (päiväkodeissa)

- Osallistuminen metsäretkelle ryhmän kanssa, palaveri sisällä

Koulumetsät arvoonsa 2013
Yhteistyö kolmessa kaupungissa

LAHTI

- Kaikille varhaiskasvatusyksiköille Koulumetsäkysely 2012 (vastasi 32%)
- *Tämä metsä on meille tärkeä* -työpaja, huhtikuu 2013

ESPOO

- *Tämä metsä on meille tärkeä* -näyttely Villa Elfvikissä 6.3.-28.4.2013
- Kaupungin koulu- ja päiväkotimetsien selvitys (kysely ja karttaosoitus) 2013 (SLL+ Espoon yke, varhaiskasvatus, opetus, kaupsu, teke)
- Tukitoimintoja Koulumetsäkyselyyn 2012 vastanneille mm. vierailukäynnit, ulkona oppimisen suunnitelma, ulos oppimaan -opettajankoulutus

HELSINKI

- Valtuustoaloite koulujen/pk:n tärkeiden lähimetsien selvittämiseksi
- Helsingin koulumetsäkyselyyn 2013 vastasi 46%
- Syksyllä raportti sekä työpaja koulujen ekotukihenkilöille

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa 2013
Kaupungit 1: Lahti

- Kaikille varhaiskasvatusyksiköille Koulumetsäkysely 2012 (vastasi 32%)
- *Tämä metsä on meille tärkeä* -työpaja, 11.4.2013
- Jatkotyöpaja, kaupsu ja teke
- Opinnäytetyö?: TMMT-kilpailun päiväkotitehtävistä toimintapaketti, testaus Lahdessa

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa 2013
Kaupungit 2: Espoo

- Espoossa kyselyyn vastasi kuusi tahoa → vierailukäynnit → Matinlahden koulun yhteistyö
- *Tämä metsä on meille tärkeä* -näyttely Villa Elfvikissä 6.3.-28.4.2013
- Kaupungin koulu- ja päiväkotimetsien selvitys (kysely ja karttaosoitus) auki 30.9. asti; yli 300 kyselykutsua
- Yhteistyö SLL+ Espoon yke (Villa Elfvik), varhaiskasvatus, opetus, kaupsu, teke
- Tulokset työstetään syksyllä ja julkaistaan tammikuussa 2014; Espooseen harjoittelija 4 kk

Koulumetsät arvoonsa 2013
Kaupungit 3: Helsinki

- Valtuustoaloite koulujen/pk:n tärkeiden lähimetsien selvittämiseksi
- Helsingin koulumetsäkyselyyn 2013 vastasi 46%, raportti syyskuussa (gradu Jenny-Maria Bergman)
- Syksyllä info ja työpaja koulujen ekotukihenkilöille (120 opettajaa)
- toimialayhteistyö alkaa: YKE ja Opetusvirasto kutsuvat RaVin ja Kaupsun

Suomen luonnonsuojeluliitto

Opetus- ja kasvatuskäyttö

METSÄ

Yhteistoiminnan ja sopimisen keinot

Suojelu, hoito ja muu käyttö

Suomen luonnonsuojeluliitto

OPETUS- JA KASVATUSKÄYTTÖ

Koulu/päiväkoti

- henkilöstön osaaminen ja käyttötiheys
- johdon sitoutuminen
- yhteistyötahot ja ympäristökasvatusohjelmat
- huolet ja motivaatio –> onko metsä vaarassa?

KOULUMETSÄ

Tärkeä lähimetsä

- taajamassa? Kytkeytyvyys
- etäisyys käyttäjistä
- METSO-arvot
- metsän status ja mahdollisuus myönteiseen ratkaisuun
- käyttöpaine ei saa vähentää monimuotoisuutta

YHTEISTOIMINNAN JA SOPIMISEN KEINOT

Koulumetsät arvoonsa-hanke

- mahdollisuus ratkaisuihin, joissa pysyvän metsäluonto-opetuskohteen visio toteutuu
- paikallisten yhdistys- ja asiantuntijatahojen osallistuminen

SUOJELU, HOITO, MUU KÄYTTÖ

Maanomistaja

- kunnissa: toimialojen välinen yhteistyö
- yksityinen: halukkuus osallistua

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsän/päiväkotimetsän turvaamiskeinoja

- METSO-ohjelma
  - Pysyvä suojelu (ls-laki): yksityinen ls-alue tai myynti/vaihto valtiolle
  - Metsäluonnonhoito ja määräaikainen suojelu
- Kaavamerkinnät (v=virkistys, s=suojelu, luo-merkintä)
  - Kunnille kaavoitus lakisääteistä; opetusalueelle ei omaa merkintää
  - Kaavamerkintöjen tulkinnanvaraisuus
- Metsän- ja luonnonhoitosuunnitelmat
  - Joustava; esim. hoitoluokan valinta (C5 Arvometsä)
  - Taajamametsien hoidon yleiset ongelmat koulu- ja päiväkotiyhteisöjen näkökulmasta
- Maanomistajan ja oppilaitoksen välinen sopimus
  - Täsmätarve; hajanaisia kokemuksia

	MONIMUOTOISUUS-HYÖTY	TARJOUMA LAPSILLE
Pusikko Aluspuusto ja vesaikko - pajut	Pienilmasto, linnusto, hirvieläimet - aikaisen kevään pölyttäjät	*Piiloutuminen, oman tilan rajaaminen, metsäntuntu - virpominen*
Kuivat risut ja oksat Aluspuuston ja vesaikon itseharveneminen, katkenneet oksat ja puut	Kasvu- ja ravintoalusta eliöille, karikkeen muodostus	*Rakentaminen, askartelu*
Maapuu Tuulenkaato, maassa lahoava runko	Kasvu- ja ravintoalusta eliöille, karikkeen muodostus, taimien suoja	*Tasapainoilu, kiipeily, istuminen, evästely*
Käkkyräinen puu Kasvutavaltaan poikkeava tai vioittunut puu (käyrä, oksainen, usearunkoinen)	Muille eliöille kasvu- ja pesintäalustojen monimuotoisuus	*Kiipeily, roikkuminen, suunnistaminen (maamerkki)*
Vanha puu Yli-ikäinen, heikentynyt puu	Hyönteiset, käävät, kolopesijät	*Ajan ymmärtäminen, metsäntuntu, maamerkki*
Lätäkkö Lammikko, soistuma	Pienvesien eliöt kuten sammakot, vesihyönteiset	*Kahlaaminen, uittaminen, veden ymmärtäminen*

METSO Metsien monimuotoisuus

Suomen luonnonsuojeluliitto

MONIMUOTOISUUS-NÄKÖKULMA	OPETUKSEN NÄKÖKULMA	HOIDON NÄKÖKULMA
Monipuolinen metsä Eri kasvupaikka-tyyppejä/luontotyyppeja: kuiva ja tuore kangas, lehto / turvemaat, pienvedet	*Metsätyypit, maaperän ravinteisuuden ja kosteusolojen vaikutus*	Suuri luonto-tyyppien kirjo pienellä alueella vaatii mahd. toimenpiteiden tarkkaa kohdennusta
Tavallisia lajeja Rusakko, orava, mustikka, peippo, herkkutatti...	*Peruslajintuntemus maastossa*	Tyypillisen(kin) aidon metsäluonnon merkitys taajamissa on suuri
Harvinaisia lajeja Ilves, metso, liito-orava, välkkyludekääpä...	*Harvinainaisuus ja uhanaisuus käsite esimerkkilajien kautta; lainsäädännön toimivuus*	Harvinaisen lajin arvo itsessään ja indikaattorina - lajikohtainen huomiointi
Nuoria ja vanhoja puita Eri-ikäinen, erirakenteinen puusto	*Ekosysteemin sukkessio, metsän historia maastossa; yksittäiset puukuolemat/ laajat häiriöt uudistajina*	Vältetään avohakkuita, alaharvennuksia ja kattavia raivauksia
Monen lajisia puita Sekapuusto, havupuuston seassa lehtipuita, jalopuita	*Kuten ed. + puulajit maastossa*	Taloudellisesti vähäarvoiset(kin) puulajit jätetään kehittymään
Kuolleita puita Kuollutta puuainesta maassa ja/tai pystyssä	*Kuten ed. + Lahopuun merkitys osana ekosysteemiä*	Tuulenkaadot/heikentyneet puut siirretään/kaadetaan jos vaaraa/tiellä

Vielä tehdään - syksy 2013

Koulumetsäkonseptin kokemuksien ja tuloksien /ml. työkalut) koonto: hyvän koulumetsän tunnusmerkit, hyvät yhteistoimintamallit, turvaamistavat, linjaukset koskien koulumetsän tunnistamista, käyttöä, suojelua ja hoitoa; tilannearvio arvonimen perustamisesta

Jatkotyötarpeet *Koordinaation ja asiantuntijatyön* tasolla em. asioiden ylläpito/jatkokehitys; *kaupungeissa* kyselyjen jatkotoimien määritys ja toteutus eri toimialoilla, *yksittäisissä kohteissa* konkreettinen koulutus (ulkona oppiminen yms.) ja konkreettisen turvaamistavan ja yhteistyömallin kiteytys (ellei jo ole toteutunut)

METSO-yhteistoimintaverkoston toimintamalli versio 7.11.2012

Koulumetsät arvoonsa – yhteistyöllä suojelua ja ympäristökasvatusta

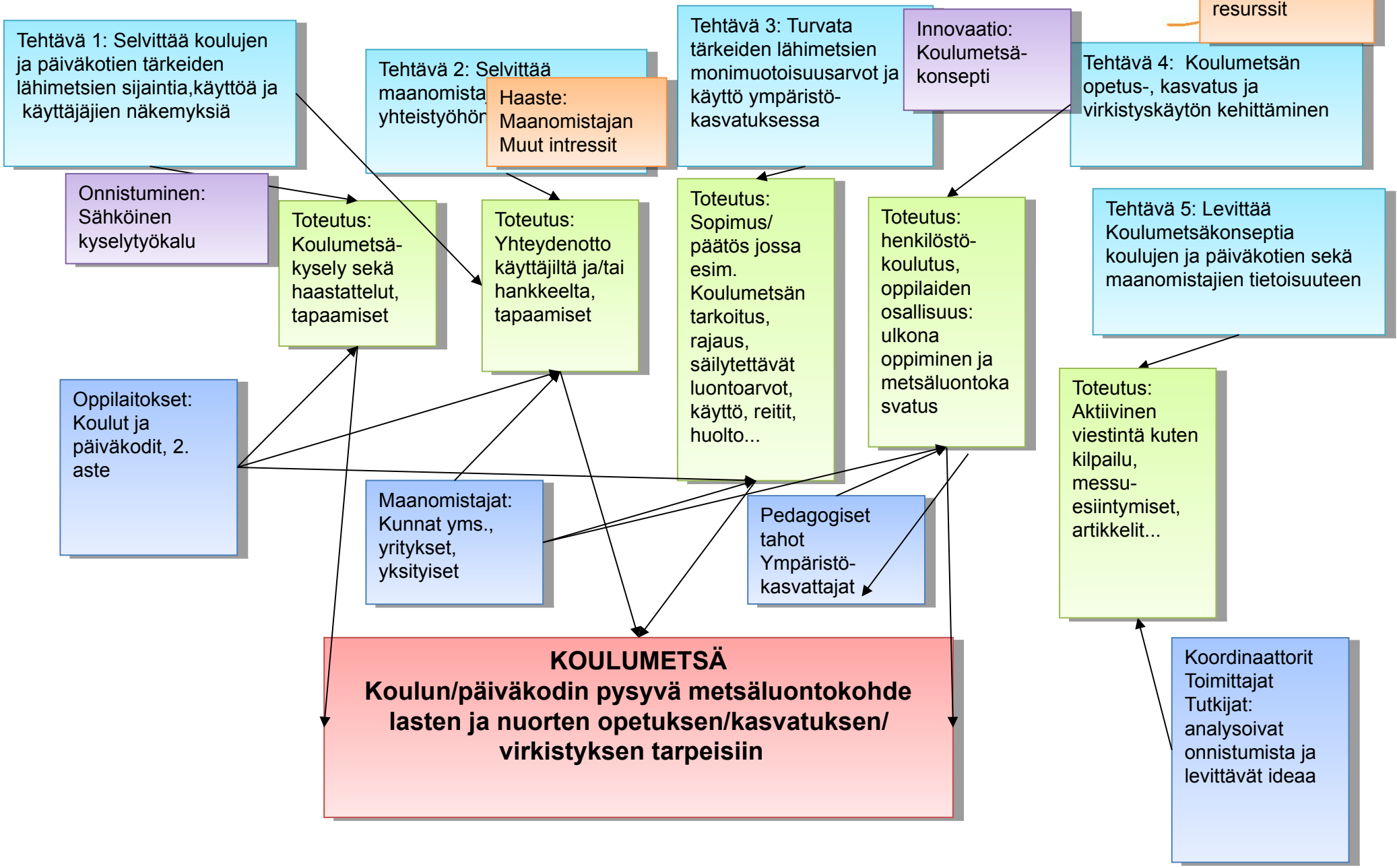

METSO
Metsien monimuotoisuus

K i i t o s!

Yhteystiedot:

virpi.sahi@sll.fi
046 6000 599

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa
Pilottikohteet (5-10 kpl)

- Kehitetään ja testataan koulumetsäkonseptia oppilaitoksen, maanomistajan ja SLL:n yhteistyönä. Hankkeen julkisia lippulaivoja. Tarkastellaan myös mahdollisuutta Koulumetsän arvonimeen

- Valitaan kyselyn ja ennakkotunnustelujen perusteella → monipuolisesti erilaisia kohteita (päiväkoti/ alakoulu/yläkoulu, maanomistaja, metsän laatu ja suunnittelutilanne, metsän käyttö ja osapuolien tavoitteet, METSO/muut turvaamiskeinot)

- Pilotoinnin sisältö: koulumetsäalueen määrittely, hyvän koulumetsän tunnusmerkit ja toimintamalli, hoito- ja käyttösuositukset, hyvä metsäluontokasvatus

Koulumetsät arvoonsa

Koulumetsäverkosto

- Tämä metsä on meille tärkeä – kilpailu: Lasten ja nuorten osallistuminen koulumetsän suunnitteluun, viestintä tärkeistä lähimetsistä

- Tiedotus ja neuvonta: miten turvaan koulumetsän pysyvyyttä (Kuntametsäesite ja -opas, METSO-keinot)

- Verkoston jäsenyys → viestinnällinen hyöty, tietoa koulutuksista, mahdollisuuksien mukaan retkitutorin etsintä paikallistasolta (SLL, luontokoulu tms.)

- Hankkeen tuotoksien hyödyntäminen

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa

Tämä metsä on meille tärkeä- kilpailu

- Kilpailusarjat: 1) päiväkodit, 2) alakoulut, 3) yläkoulut, 4) lukiot ja ammattilliset oppilaitokset
- Tehtävä: Tuottakaa vapaamuotoinen teos otsikolla ”Tämä metsä on meille tärkeä (valokuva, piirros, 3-5 min video, teksti...), läheisen metsänne inspiroimana.
- Kilpailutöiden jättö lokakuussa, voittajat joulukuussa
- Kilpailu on Ekokem Oy:n tukema, METSO-hankkeeseen kytkeytyvä erillishanke.

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa

Onnistunut retki ja hyvä metsäluontokasvatus

- Ulkona oppimisen pedagogiikka ja lähimetsä ”luokkahuoneena” - kiertävän luontokoulun tai retkitutoreiden ohjaaminen tarvitsijoille
- Ulos metsään oppimaan ja leikkimään – konkreettiset ohjeet ryhmänjohtajalle
- Hyvän metsäluontokasvatuksen vinkkipankki verkkoon

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa

Metsäkohteiden määrittely ja turvaaminen

- Luonto-, virkistys- ja ympäristökasvatusarvojen kartoitus ja sopivien kohteiden rajaaminen kartalle (linkki KuntaMETSO kartoituksiin?)
- Lasten ja nuorten osallistuminen koulumetsän suunnitteluun
- Koulujen/päiväkotien henkilökunnan opastus vaikuttamaan koulumetsäänsä (Kuntametsäopas)
- Maanomistajan kanssa etsitään keinoja turvaamiseksi (kaavoitus, metsänhoitosuunnitelma, METSO-välineet)

Suomen luonnonsuojeluliitto

Koulumetsät arvoonsa

Voisiko oma kuntasi lähteä mukaan yhteistyöverkostoon?

Mahdollisuuksia:

- Pilottikohde (koulumetsäpilotti) omaan kuntaan
- Pilottikunnaksi, mukaan tekninen- ja ympäristötoimi, sivistys- ja sosiaalitoimi
  - kysely kouluille/päiväkodeille tärkeistä metsistä
  - koulujen/päiväkotien läheisten metsien määrittely kartalle

Suomen luonnonsuojeluliitto